

TEA TULIĆ

Iza svake Dašine rečenice stajao je čitav njezin život

govor književnice Tee Tulić na komemoraciji Daši Drndić, Knjižnica i čitaonica Bogdana Ogrizovića, Zagreb, 12. 6. 2018., objavljeno u Novom listu

Bila je istinska stvarateljica, stilski superiorna, njezina djela pripadaju svjetskoj literaturi, svima koji su spremni promišljati život i književnost, kulturu koja nije balzamirana i samodopadna, već onu koja nas goni dalje

Počinem strahovati da u što god uložim srce, to izdahne – napisala je Daša Drndić pred dvadesetak godina u knjizi »Umiranje u Torontu«. Zahvaljujući Partizanskoj knjizi iz Kikinde, Daša je nedavno doživjela novo izdanje te knjige. Zahvaljujući Ex Librisu, u Rijeci, u aprilu, održana je i promocija te knjige, Dašina oproštajna fešta. Njezino zadnje pojavljivanje u javnosti.

Pročitala sam u novinama izjavu ministrice kulture kako je Daša Drndić bila, citiram, jednako cijenjena kod kuće i u inozemstvu pa odmah na početku osjećam potrebu reći da to nije točno i da, kada je Daša u pitanju, nema mjesta govoru po navici. Neću sada nabrajati uspjehe i recepciju njezinih knjiga u inozemstvu, kojih ste sada svi već svjesni i navoditi izostanak nagrada i ozbiljnih potpora za njen rad ovdje. Daša niže priznanja vani, a ne ovdje, kako kažete – kod kuće.

I to se sve da lako provjeriti, usporediti.

Daši je iskrenost bila iznad opće korektnosti i to je mnogima bilo teško za podnijeti. U vremenu kada se na pisce gleda kao na paradne konje, odnosno mogu li ili ne mogu šarmirati publiku, imaju li ili nemaju temu koja se može lakše prodati, Dašin uspjeh je, za razliku od njezinih knjiga, sad lako usvojiti, odnosno prisvojiti i lako se dičiti njime jer nije više fizički prisutna. Jer je nema da kaže što misli o tome. »Živi cijene suzdržanost« kaže Blanchot, a Daša nije bila suzdržana.

Jednom sam bila, i to ne tako davno, upitana – kako možeš s onom Dašom? Onom, kao da je ničija. A sad začudo ipak nečija. Začudo, ipak prihvaćena među mlađima koje nije ugrožavala njezina čvrsta pojava, bistra misao i neprikosnoveni talent, već privlačila. Sigurna sam da su mnogi za nju govorili »ona Daša«. Tako su joj živi, koji su je zvali onom Dašom, a da je, pomišljam, nisu zaista ni čitali, predbacivali da stalno piše jednu te istu knjigu, fašizam im, eto, nije bila atraktivna tema pa su je i pitali zašto ne napiše kakav ljubavni roman, pokazujući temeljno nerazumijevanje prema književnosti i njenom biću. A Daša je do kraja radila svoju stvar – neumorno imenovala i majstorski ispisivala književnost koja se bori protiv zaborava. Suvremenu književnost. Cvetaeva je napisala da dobra književnost oslikava svoje vrijeme, a da sjajna stvara svoje vrijeme. Dašina književnost je činila i jedno i drugo. To će mnogi tek sada prepoznati, kako to već s velikim piscima, a prvenstveno velikim ljudima i biva.

Daša nije napisala ljubavni roman o dvoje ljudi, već iz knjige u knjigu upisivala svoju ljubav prema tisućama, prema svima nama, upozoravajući nas na vidljivi, ali i prikriveni fašizam. U to je uložila srce, um i zdravlje. Imala je oči trenirane na mrak i uši načuljene za sve površno, sitnodušno i malograđansko, za nepravdu. I znala je to artikulirati, a kako drugačije, nego neugodno po mnoge. Bila je istinska stvarateljica, stilski superiorna, njezina djela pripadaju svjetskoj literaturi, svima koji su

spremni promišljati život i književnost, kulturu koja nije balzamirana i samodopadna, već onu koja nas goni dalje.

I njezinu društvenu kritiku treba čitati kao vječno upozorenje, kao odraz stvarne brige i empatije. Jer nema hrabrosti bez ranjivosti, kako u literaturi, tako i u životu. Također, znala je da se nasilje ostvaruje prvo u jeziku i na to nas također neumorno upozoravala. Pred časnim sudom riječi, ako takav častan postoji, Daša je ostala čista.

U njenim knjigama uvijek sam pronalazila prijateljski glas, koji me, da tako nespretno kažem, držao u svom naručju, ali budnom. Tješio, ali nikad nudio iluziju. Kada mi je rekla da ima karcinom, stavila je pred mene grah i kobasice i rekla – prestani cmizdriti i jedi. Samo neka ne dira tvoju glavu, odgovorila sam joj. Znale smo kakva je to bolest. Tužna sam jer u ovom trenutku, u svojoj blizini, u sveukupno ljudskom, književnom i intelektualnom smislu gdje god pogledam ne nalazim joj ravne, ni ravnog. Daša je bila i ostala dragocjena, posljednja bijela lavica. Zato sada kažem ljudima koji su je, dok je bila živa, zvali »onom Dašom«, a sada odjednom »našom Dašom«, da stvore mrvu dostojanstva, baš onako kako bi ona jedino i cijenila, malo zašute i uzmu opet njezine knjige u ruke i čitaju ih najpažljivije što mogu. Tako ta naknadna pamet možda dobro i dođe. Jer Daša nikad zapravo nije govorila o »onima tamo«, već o svima nama. I našim posrnućima.

Dašina posljednja želja bila je napisati knjigu o Albaniji o kojoj mi je u kasnim noćnim satima govorila s velikom ljubavlju, ali je strahovala da neće imati dovoljno vremena i novaca za sav istraživački rad. Eto, takva je bila Daša – istraživačica, nadrždana i nasmijana, do posljednjeg daha, sve ili ništa, zaigrana i mudra, temeljita, s punom pažnjom, punim srcem i svim svojim zubima na broju. Metaforičkim i stvarnim. I s jednom velikom strepnjom da neće stići. Mnoge njezine strepnje su se obistinile, ali strepnja s početka ovog govora vjerujem da nije. Iza svake njezine rečenice stajao je čitav njezin život, koji je teglio i nebrojene tuđe živote, a tako prokrvljene rečenice nastavljaju kucati.

Još uvijek čekam da ona odnekud zagalami »Prestanite cmizdriti svi skupa!«. Tada bih mogla reći – evo je, sve je u redu. Ovako baš i nije. Jedno je sigurno, draga Dašo, ne trebaš strahovati, da te parafraziram, tvoja svemirska kapsula jest tvoj jezik i ona ne gravitira prema zemlji, već prema Kozmosu. Tvoja smrt nije anonimna.

S toplotom, Dašo, završavam ove riječi, toplotom, a ne topline, jer i radijatori isijavaju toplinu, a mi ipak nismo radijatori, toplotom prema tvome biću i sa zahvalnošću, pa neka skučeni to promatraju nacionalno ako im je do toga, bila mi je čast i privilegija poznavati te. Ciao, Bella. Ja bih rekla da ćeš mi strašno faliti, a ti bi mi na to i sad odgovorila – možda da potražimo kakvu bolju riječ.